

ILYÉS KINGA

Az 1959. évi IV. törvény a polgári jogi kodifikáció történetének tükrében

Mádl Ferenc: Magyarország első Polgári Törvénykönyve. Az 1959. évi IV. törvény a polgári jogi kodifikáció történetének tükrében, 2. kiadás, Ferenc Mádl Institute of Comparative Law, Budapest, 2022, 151 oldal.¹

Mádl Ferenc: *Magyarország első Polgári Törvénykönyve* című, nagy ívű tanulmányát² Budapesten, 2022-ben a Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet újra kiadta. E könyv a Mádl Ferenc-émléksorozat második kötete. A sorozat célja a kiemelkedő jogtudós és államférfi emlékének ápolása, jelentős tudományos tevékenységének továbbhagyományozása. Ugyanakkor a kiadó biztosítani kívánja, hogy az eredetileg 1960-ban megjelent tanulmány újra széles körben elérhetővé váljon.

A mű eredeti kiadása, ahogy említésre került, 1960-ban jelent meg, közvetlenül az 1959. évi IV. törvény, az első magyar Polgári Törvénykönyv elfogadását követően, és azóta is alapvető forrásműnek számít a magyar jogtörténet és a polgári jog területén. Mádl Ferenc az 1959. évi IV. törvény megalkotásának előzményeit és körülményeit vizsgálta. Az új kiadás Veress Emőd szerkesztésében látott napvilágot, aki tudományos értékű bevezető tanulmánnyal látta el a kötetet. A bevezető tanulmány jelentős segítséget nyújt az olvasónak a mű megjelenési kontextusának megértésében, ideális kiindulópontként szolgál Mádl Ferenc művének befogadására.

Mádl kutatásai, megállapításai rendkívül mélyrehatóak és széles látókörűek, bennük jogfilozófiai, jogtörténeti és jogelméleti szempontokat egyaránt szem előtt tartott. Kötetének üzenete, hogy 1960-ban, a szovjet típusú diktatúra körülményei között sem lehet a múlttól elszakadni, és Magyarország jogi hagyományai mély nyomot hagynak a jogtudományban és a joggyakorlatban.

Az igényes, precíz tanulmány érdemi tartalmánál fogva valóban a fiatal Mádl Ferenc talán legjelentősebb írása. A szerző olvasottsága és elmélyült tudása megmutatkozik e kötetben: a mű középpontjába állított tematikát rendkívül „színes” kontextusba helyezve közelíti meg, írása tükrözi gazdag történeti ismeretét. Számos nemzetközi példával élve mutat rá a magyar kodifikációs folyamat neuralgikus pontjaira. Kiindulásként Mádl Napóleon szavait idézi, aki a francia *Code civil* jelentőségének kapcsán a következőket állította: „Az én dicsőségem nem az, hogy negyven csatát nyertem. Az, amit semmi sem fog eltörölni, ami örökké élni fog, az én polgári törvénykönyvem...” („*Ma gloire n'est pas d'avoir gagné*”).

¹ A mű letölthető a <https://doi.org/10.47079/mf.ptk.2022ve> webcímről.

² Mádl FERENC: *Magyarország első Polgári Törvénykönyve. Az 1959. évi IV. törvény a polgári jogi kodifikáció történetének tükrében*, 2. kiadás, Ferenc Mádl Institute of Comparative Law, Budapest, 2022.

*quarante batailles..., ce que rien n'effacera, ce que vivra éternellement, c'est mon Code civil".*³ Igaz, hogy később e gondolat meghiúsult: Napóleon a *Code* elpusztítását (*mon Code est perdu!*) indokolta törvénytövé kommentárszerű magyarázásában.

Az idézet továbbá álcázva hangsúlyozza e kötet által tárgyalt központi elem, az 1959. évi IV. törvény megjelenésének kontextusát, fontosságát, de a felmerülő kételyeket is. A szerző érzékelteti a második világháborút követő magyar kodifikáció ellentmondásosságát: a polgári törvénykönyv a kapitalizmus Magna Chartája. Ennek ellenére a végeredmény pozitív, hiszen a diktatúrát megelőző kor számos értékét – nem kis erőfeszítéssel – sikerült a kódexbe átmenteni.

A második világháború után Magyarországon olyan politikai és jogi változások zajlottak, amelyek következtében a szovjet politikai, gazdasági, társadalmi és kulturális modell átvétele elkerülhetetlenné vált. Ennek hatására a jogrendszerben radikális átalakulás következett, a szovjet típusú diktatúra jegyei egyértelműen megbélyegezték a magánjog rendjét is. A mű kellő szakmai precizitással világít rá a kodifikáció ebben az időszakban aktuális alaproblémáira. Ezen felül a kötet polgári és szocialista kontextusban egyaránt vizsgálja e jelenség történeti előzményeit, bemutatja a magánjogi kódex megalkotásának korábbi kísérleteit, illetve külön kitér az 1959. évi IV. törvény elfogadásának körülményeire. Különösen fontos a polgári kori történeti előzmények számbavétele: a jogtörténet ismét álca; lehetséges történeti köntösben fontos tételeket megfogalmazni, amelyeket a szocialista jogról az adott korban nem szabadott leírni, mivel az a hatalom kritikájának minősült volna. Kritikának, amely végül nem is maradt szankció nélkül.

Az 1959. évi IV. törvény elfogadásának háttértörténete, illetve hatáselemzése különösen érdekes, hiszen a szerző megvizsgálja a jogalkotás politikai és társadalmi összefüggéseit, és rámutat arra, hogy e törvény elfogadása milyen kihatással volt a magyar jogrendszerre és társadalomra.

Mádl Ferenc így az első magyar Polgári Törvénykönyv alkotástörténetének széles kontextusát vizsgálja, vagyis azt, hogy a magyar polgári jogi kodifikáció hogyan illeszkedik be a történelmi-társadalmi folyamatok sorába. Tanulmányában Mádl a polgári jog kodifikációját a nemzetközi jogtörténet szélesebb összefüggéseibe helyezi, rámutat, hogy a magyar polgári jogi törvényalkotás illeszkedik a kelet-közép-európai kodifikációs mozgalmak történelmi folyamatába.

A jogi szakirodalomban e kiemelkedő alpműnek további érdeme a kötet aktualitásban rejlik. Érdemes ugyanis megjegyezni, hogy annak ellenére, hogy a könyv eredetileg 1960-ban jelent meg, nem sokkal az első magyar Polgári Törvénykönyvnek a szovjet típusú diktatúra körülményei között való elfogadása (1959) után, a tudományos elemzés ma is friss, aktuális. Mádl egyik első tudományos igényű művel állunk szemben, amelyben bátran rámutat a kötet megjelenésének időpontjában időszerű kodifikációs alaproblémákra.

A kötet szerkezeti szempontból négy részre tagolódik:

1. Az első fejezet az 1959. évi IV. törvény által érvénybe léptetett Polgári Törvénykönyv jelentőségét árnyalja.

³ *Uo.*, 32.

2. A második fejezet nemzetközi távlatba helyezi a vizsgált témát: a polgári jogi kodifikáció különböző külföldi modelljeit ismerteti. Ebben a kontextusban világít rá a magyar polgári jogi kodifikáció helyzetére.
3. A harmadik fejezet tárgya a jogalkotási törekvések nyomán kialakított első Polgári Törvénykönyv megalkotási folyamata, ennek időszerű volta.
4. A negyedik, egyben utolsó fejezet megjegyzéseket, szubjektív kommentárokat tartalmaz, például kérdésként fogalmazza meg az első Polgári Törvénykönyv kapcsán, hogy nem túl rövid-e? A tömörség viszont, a kazuisztikus szabályozás elkerülése végett, indokolt.

A mű a kodifikációs eseményeket történeti módszerrel közelíti meg. Mádl Ferenc kronológiai elemzést alkalmazott, és összehasonlító módszerrel vizsgálta e jelenség különböző időszakokban fennálló helyzetét. A kötet keletkezésének eredeti kontextusában – az 1956-os forradalom és szabadságharc leverését követő időszakban – a történeti módszer alkalmazása lehetővé tette a korabeli jogról, illetve politikai felfogásról való, viszonylag szabad értekezést. A történeti módszer ideális eszköz a jogrendszer múltbeli állapotainak feltárására, ugyanakkor álcaként szolgálhatott a korabeli valóság ismertetéséhez. Mádl Ferenc művének aktualitása tagadhatatlan, ugyanis a kötet középpontjába állított tematika történeti elemzésével élesebb rálátást kapunk a polgári törvénykönyvek létének szükségszerűségére. A történeti és összehasonlító módszerek által alkalmazott eszközök és technikák lehetővé teszik a kodifikációs folyamat különböző jogrendszerekben megvalósuló helyzetének összehasonlítását.

Összességében a tanulmány elkerülhetetlen alaplú a polgári joggal, a magánjog és a kodifikáció történetével foglalkozó kutatók, jogászok és joghallgatók számára. A kötet részletesen mutatja be az 1959. évi IV. törvény létrejöttének körülményeit, ennek jelentőségét, elvi előmunkálatait, alaki módszerét, a kodifikáció elméleti problémáit, e folyamat társadalmi, gazdasági viszonyokkal való összefüggését, a külföldi és a magyar polgári jogi kodifikáció történeti fejlődését. Mádl Ferenc mély szakmai felkészültsége, műveltsége és kiváló íráskészsége révén a jelen olvasói számára is színvonalas, hasznosítható olvasmányt nyújt, amely ma is időszerű, releváns értéket képvisel a jogtudomány művelői számára.

